

ה ע ר ו ת

(בשולי ערכים באנציקלופדיה הכללית בהוצאת „מסדה" ועוד).

ושעסק בהקירת הארץ ששים שנה ומעלה. בכתביעת הרמני המוקדש לחי קורת ארץ ישראל „צייטשריפט דעם דויטשען פאלעסטינא-פערינס" שנוטה היה עורכו הראשון בשנת 1877 נמצאת ביוגרפיה מפורטת עליו, הכתובה בידי הכיובליוגרף המהולל פ. תומסון (משנת 1919, עמ' 117) וכשנה שעברה נתפרסמה שם (עמ' 178) לרגל מותו הערכה בלוית תמונתו וראוי היה עוד להזכיר מה שלא מצאו משום מה להזכיר אנציקלופדיות קודמות, שנוטה השתתף במאמר שבא בקובץ שיצא לזכרו של א. מ. לונץ (ירושלים, תרפ"ח).

ג) ר' ישראל יחיאל מיכל רבינוביץ לא כתב „מבוא התלמוד בעברית", הספר נעתק לעברית ע"י י. ת. זגורודסקי, ואמנם, על שער הספר שחופיע זמן מה אחרי מותו (תרנ"ד) לא נזכר שזאת העתקה, אולם מספורו ב„לוח אחיאסף" תרנ"ד (עמ' 308) אומר בפירושו „הספר הזה נעתק לעברית ע"י הרי"ח ואנאראדסקי והחל לצאת לאור בשנת תר"ן בהשתדלות סוכרו המנוח אך לא נשלמה הדפסתו". וכנראה, שמותו זיזו את מוקירי הרב המחבר לבצע הוצאת ספר זה... (וראה עוד דבריו בסוף הספר).

ד) „חקירות מסורתיות" אינו התרגום הנכון לשם ספרו של בלוי „מאמאָרע" טישע אונטערזוכונגען", כי התרגום בצורה זו אומר, כי החקירות הן ברוח המסורה ולא שחן על המסורה וצריך היה לתרגם: חקרי מסורה או מחקרים במסורה.

ה) תמוה הדבר שנמצא חסר בכרך האחרון — ש. רומאנילי, וביחוד שדוקא בשנים האחרונות הרבו לכתוב עליו (פרופ' קליוזנר בספרו על תולדות הספרות העברית החדשה; ראובן פאהן במונוגרפיה מפורטת שהדפיסה תחילה ב„מורה ומערב" וזה מקרוב כנסה בספרו פרקי השכלה). אגב, גורל דומה אירע גם לספרו הקטן ורב הענין המתאר רשמי נוד ומסעות בארצות ברבריה ואפריקה הצפונית, ושקרא לו „משא ערב". ספר זה — שריכוי מהדורותיו מעיד לא מעט על טידת חיכוכו על הקוראים העברים (בזמן האחרון יצא בהוצאת טרקלין, ורשה תרפ"ו וגם גרפס ב„אוצר המסעות" לא יוזנשטיין שתיקן ומחק בכרכו ובגלל זה, כנראה, לא רשם קליוזנר חרצה זו ב„היסטוריה של הספרות העברית החדשה", שלא כדרכו, לציון כל מהדורה ומהדורה) טופיע בשם „מסע בערב" בתרגום העברי של „דברי ימי דורות האחרונים" לרובי-נוב ת"א בכיובליוגרפיה לסעיף 11, וגם בתרגום ליוניש מנ. שטייף יש למצוא שם, שם ספר זה בצורה זו. אמנם, אין לכתד — שם זה אין כמותו להתאמת שם הספר לתכנו, אולם לא כך היה טעמו של המחבר (שנשמך על הכתוב: „משא בערב", ישעיהו ב"א, י"ג) וטעמו עיקר.

א) הנאמר בערך יוליוס פירסט על ספרו „ביבליותיקה יודאיקה" הכולל „רשימת הספרים העברים מכל הדורות" אינו מדויק, והנכון הוא שספר זה כולל כל הספרים העברים והכתובים באיו לשון-לעז שהיא — בידי יהודים, וגם כל הספרים שנכתבו על עניני יהודים בכל לשונות שהן בידי לא-יהודים, דוגמת קודמו במאה שנים הביבליוגרף הנוצרי וואלף. וכאן אתי המקום להעיר על שיבוש הנמצא באנציקלופדיה האנגלית-יהודית (נ'ואיש אנציקלופדיה) הנגדר בתוספת נופך לאנציקלופדיות אחרות, ושגורם לערוב ויליוס פירסט זה, הנודע ברוב פוריותו בהרבה מקצועות וגם בשמחיותו המכי הילח (על הספר הנזכר שלו הרץ משפט קשה ביבליוגרף דיוקן מומדחה להעתקת התלמוד ללשון נות השונות והמרוכות של הגויים והיהודים, אריך ביושן בספרו „קרי-טישע געשיכטע דער תלמוד איבער-ועצונגען אללער צייטן אונד צונגען" פפר"ד 1899 בהקדמה „— — —" בשימוש בספרו של פירסט „ביבליותיקה יודאיקה" יש לשים לב לכלל זה: הכל נתון בהזקת שיבוש, כל עוד לא הוכח כי במסדה הוא פעם נכון), ביוליוס פירסט שני (1826—1899) רב, ותוקר שעסק בעיקר באוצרות הלשוניים הזרים שהדרו ללשון העברית שלאחרי חתימת הסקרא, ושיד לו גם באנתולוגיה הנרדעת של ווינטר-וינשה.

באנציקלופדיה האנגלית-יהודית נמדצאו לשניהם ערכים, אולם ב„ביבליוגר-פיה" הרשומה מתהת לפירסט השני (אגב, לקה הערך הזה בחסר, לא נזכרה השתתפותו ב„מגזין" של ברלינר-הופמן, ובקובץ הגדול שיצא לזכרו של ח"י קוהוט בברלין, 1897), נמצא מראה מקום: „בכר בצדמ"ג („צייט-שריפט דער דויטשען מאָרגענלענדישען געזעלשאפט" XIV). מבלי להציץ בכרך זה של כתב עת זה, בולט שיבושו של ה„עין", כי בכתב עת זה המוקדש לחקירות המורה ושנוסד בשנת 1847 לא יכול היה עוד בכר בשנת 1860 — שאז חלה השנה הרשומה באנציקלופדיה, להשתתף, כי לא היה עוד למעלה מכן עשר. אולם „האנציקלופדיה יודאיקה" הגרמנית (מיסודו של י. קלצקין) הגדילה לעשות והעתיקה מראה מקום מוטעה זה על שיבושו, מבלי לטרוח ולכר דוק עיקר נכונותו, ושמה לו מקום נכבד ברשימה הביבליוגרפית שמהתת ליוליוס פירסט הראשון, ואילו יוליוס פירסט השני חסר לו ערך באנציקלופדיה זו וגם ביונישעם לעקסיקאן, וכנראה בגלל זה נמצא חסר גם ב„אנציקלופדיה כל-לית" שלפנינו עתה.

ב) „גויטה ה. 1849 — ?" לאמר, נעלמה ממחבר-ערך זה שנת מותו של גויטה, אולם באמת היה עוד גויטה חי וקיים בשנת הופעת כרך זה, כי פת הוא לפני שנה ב-1 לאבנוסט 1936, ואפיינית השתיקה המפליאה בשדה-העתונות העברית בארץ-ישראל, שלא דאתה לתודיע על מות גדול תוקרו ארץ ישראל בדורנו,